

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

ФОРТУНА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

**АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра публічного управління

Миколаїв – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми визначається тим, що якість життя населення значною мірою залежить від гідного пенсійного забезпечення людей похилого віку та впевненості у завтрашньому дні осіб, які працюють. Саме пенсійне забезпечення є основною складовою частиною системи соціального захисту населення. Пенсійна реформа є вагомим чинником політичної та соціальної стабільності в країні. Вона має на меті підвищення рівня життя населення пенсійного віку, а також активізувати темпи економічного зростання. Водночас пенсійна реформа є однією із складних видів структурних реформ, тому що від неї залежить політичний та економічний баланси країни, вона певним чином коригує фінансові ресурси держави, впливає на функціонування ринків праці та капіталу, вона здійснює перехід від короткострокових економічних моделей накопичення та інвестування до довгострокових механізмів.

Пенсійні системи удосконалюються практично в усьому світі, в першу чергу в країнах з високорозвиненими суспільними відносинами. Це зумовлено тенденціями старіння населення. Тому, крім підвищення пенсійного віку, запроваджуються інші, побудовані на принципово нових засадах, системи пенсійного забезпечення, які розосереджують ризики і послаблюють його вплив.

Для цього у світовій практиці дедалі ширше застосовується багаторівнева система пенсійного забезпечення, яка має три складові - солідарну (перший рівень), обов'язкову накопичувальну (другий рівень) та додаткову або добровільну накопичувальну (третій рівень). Таке поєднання забезпечує соціальні гарантії та фінансову стабільність пенсійної системи. Адже солідарна і накопичувальна системи підвладні впливу різних ризиків: перша вразлива щодо демографічних ризиків і досить стійка до інфляційних, а друга - навпаки. Реформована солідарна складова враховуватиме інтереси малозабезпечених верств населення, а накопичувальна - стимулюватиме до пенсійних заощаджень усіх громадян, особливо з більш високими доходами.

Необхідність проведення пенсійної реформи в нашій країні усіма визнається. Нинішня не задовольняє нікого: пенсіонерів - через явно низький розмір пенсій; роботодавців - внаслідок непомірно високих страхових внесків до Пенсійного фонду; владу (як законодавчу, так і виконавчу) - внаслідок невдоволення значної частини населення низьким прожитковим рівнем пенсіонерів; Пенсійний фонд - в зв'язку з тим, що він ніяк не може вирішити задачу збору необхідних йому коштів. На сьогоднішній день існує гостре протиріччя між потребою українського суспільства в ефективній системі пенсійного забезпечення громадян з одного боку і відсутністю науково обґрунтованих відпрацьованих механізмів розробки і реалізації такої пенсійної системи з іншого боку.

Дослідження питань теорії та практики розвитку пенсійної системи відображені у працях: Гнибіденко І.Ф., Білоусов В., Зайчук Б.О., Зарудний О.Б., Березіна С.Б., Александров В.Т., Недбаєва С.М., Зайчук Б., Надточій Б.О., Пікалова З., Ричік Л., Ткаченко Л. В їх працях знайшли висвітлення ряд проблемних питань пенсійного забезпечення, зокрема державне пенсійне страхування в Україні, методології управління формуванням коштів Пенсійного Фонду України, трансформації фінансових механізмів державного управління пенсійною системою, вплив процесу «тінізації» економіки на пенсійну систему. Разом з тим, дослідження пенсійної системи в Україні не втратили своєї значимості. Вищезазначеним і обумовлена актуальність обраної теми магістерської

роботи: “Аналіз сучасного стану системи пенсійного забезпечення в Україні: перспективи її реформування”.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є пошук оптимальної моделі системи пенсійного забезпечення населення України з урахуванням її реформування. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати місце пенсійного забезпечення в системі соціального захисту громадян України;
- вивчити особливості пенсійної системи в Україні в умовах ринкової економіки;
- вивчити шляхи реформування пенсійної системи на сучасному етапі перебудови господарського механізму;
- проаналізувати рівень задоволення пенсіонерів діючою системою пенсійного забезпечення та вивчити громадську думку відносно намічених шляхів реформування пенсійної системи;
- сформулювати рекомендації щодо оптимізації системи пенсійного забезпечення України та успішного її реформування в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічний механізм управління пенсійною системою України.

Предметом дослідження є проблеми та перспективи реформування пенсійної системи в Україні на сучасному етапі.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: теоретичного узагальнення, порівняння та системного аналізу для розкриття нормативно-правового регулювання пенсійної системи в Україні, порівняльного аналізу для визначення переваг і проблем розвитку діючої пенсійної системи в Україні, логічного узагальнення для розроблення висновків та рекомендацій щодо удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні згідно із сучасними загальносвітовими тенденціями.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні перспективних напрямків розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні на основі використання зарубіжного досвіду пенсійного забезпечення громадян та його впровадження при створенні пенсійної системи України.

Практичне значення одержаних результатів результатів магістерського дослідження обумовлене необхідністю внесення змін до пенсійної системи України з метою підвищення рівня добробуту населення після виходу на пенсію та набуття впевненості у своєму майбутньому, незважаючи на економічні та демографічні проблеми країни.

Структура магістерської роботи обумовлена метою, завданнями і логікою дослідження і складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, додатків. До тексту додано список використаних джерел (88 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 121 сторінка, з яких обсяг основного тексту – 107 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження стану пенсійного забезпечення в новітній історії України» висвітлено історію становлення пенсійної системи в Україні, розглянуто види пенсійного забезпечення в державі, а також розвиток пенсійної системи в зарубіжних країнах.

Підрозділ 1.1. «Історичний аспект становлення пенсійної системи України» присвячений дослідженню питань теорії та практики розвитку вітчизняної пенсійної системи.

Важливою групою джерел для написання магістерської роботи є напрацювання групи науковців (Гнибіденко І.Ф., Білоусов В., Зайчук Б.О., Зарудний О.Б., Березіна С.Б., Александров В.Т., Недбаєва С.М., Зайчук Б., Надточій Б.О., Пікалова З., Ричік Л., Ткаченко Л. В), а також нормативно-правові акти: закони України, укази Президента, Постанови й розпорядження Кабінету Міністрів.

Зроблено висновок, що на сьогоднішній день Пенсійний фонд України – розгалужена фахова структура, яка проводить велику роботу щодо пенсійного забезпечення громадян України, потужна інституція у державі, що акумулює і перерозподіляє значні за обсягом кошти, зі значним кадровим потенціалом, котрий розвивається і вдосконалюється.

У підрозділі 1.2. «Зарубіжний досвід пенсійного забезпечення громадян та його впровадження при створенні пенсійної системи України» проаналізовано систему пенсійного забезпечення в інших розвинених країнах світу для можливості врахування зарубіжного досвіду у процесі реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.

З'ясовано, що існують певні відмінності в моделях пенсійних систем різних країн. Кожна з них має свої специфічні особливості, які враховуються експертами країн при складанні перспективних національних моделей пенсійного забезпечення. Деякі зміни (підвищення пенсійного віку) спільні для багатьох країн, в той час як напрями розвитку схем відрізняються (перегляд формул нарахування виплат для підвищення чи зниження ступеня розподілу ризику). Зроблено припущення, що Україна може обрати власний шлях пенсійної реформи, але варто оцінити й врахувати досвід інших країн.

Зроблено висновок, що чим рішучіші та швидші реформи відбуватимуться в Україні, то швидшими й ефективнішими будуть їх результати.

У підрозділі 1.3. «Види пенсійного забезпечення в державі та їх функціонування на сучасному етапі» розглянуто діючу пенсійну систему та необхідність реформування пенсійного забезпечення в Україні шляхом створення трьох рівнів, а саме солідарної системи (першого рівня), обов'язкової накопичувальної системи (другого рівня) та недержавного добровільного пенсійного забезпечення (третього рівня).

Обґрунтовано необхідність реформування пенсійного забезпечення, що викликано низкою об'єктивних факторів: економічних, демографічних, соціально-політичних. Сьогодні ця проблема особливо актуальна в багатьох країнах світу. Але розв'язувати її потрібно ретельно зваживши всі фактори та можливості як держави, та і її громадян. При цьому необхідно враховувати національні традиції та менталітет людей.

Зроблено висновок: нова пенсійна система, особливо її накопичувальна частина, спрямована на виховання економічної самостійності та відповідальності громадян за стан особистого матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це повинно змусити людей уже сьогодні замислитися над тим, що вони отримають по завершенні своєї трудової діяльності, підвищити їх зацікавленість у контролі за належною сплатою роботодавцями страхових коштів до Пенсійного фонду.

Трирівнева пенсійна система дозволить розподілити між трьома її складовими ризиками, пов'язаними із змінами в демографічній ситуації (до чого більш чутлива солідарна система) та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів (що більше відчувається у накопичувальній системі). Такий розподіл ризиків дозволить зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою та стійкою, що застрахує працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і є принципово важливим та вигідним для них.

У другому розділі «Сучасна система пенсійного забезпечення громадян в Україні» визначені стан пенсійного забезпечення громадян та формування бюджету Пенсійного фонду України.

У підрозділі 2.1. «Стан пенсійного забезпечення громадян та формування бюджету Пенсійного фонду України» визначено, що кошти бюджету Пенсійного фонду України - основне джерело фінансування пенсійного забезпечення громадян України. В основу доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду України покладаються основні макропоказники економічного і соціального розвитку держави на плановий рік, враховуються стан виконання бюджету та зміни законодавства в поточному році. Основним джерелом надходження коштів до бюджету Пенсійного фонду України є збір на обов'язкове державне пенсійне страхування.

Одним з головних завдань Пенсійного фонду України є погашення заборгованості боржників перед Пенсійним фондом. Це питання актуальне для всіх без винятку регіонів.

З'ясовано, що з метою погашення наявної заборгованості та для підвищення рівня платіжної дисципліни на постійній основі органами Пенсійного фонду України в Миколаївській області проводиться масштабна інформаційно-роз'яснювальна робота. Зроблено висновок, що заповнення бюджету Пенсійного фонду залежить від двох основних чинників – фонду оплати праці, що є базою для нарахування страхових внесків, та своєчасності сплати цих внесків в терміни, передбачені чинним законодавством. В умовах фінансово-економічної кризи, яка сьогодні охопила усі галузі економіки, ми не розраховуємо на значне зростання фонду оплати праці, але на основні аспекти пенсійного забезпечення необхідно звертати першочергову увагу.

Крім того, значний фінансовий ресурс для наповнення пенсійного бюджету могла б дати легалізація заробітної плати суб'єктами малого бізнесу та більш справедлива їх участь у солідарній пенсійній системі.

У підрозділі 2.2. «Необхідність пенсійного реформування в Україні» показано, що схема пенсійного забезпечення, яка історично склалася в Україні, не забезпечує громадянам адекватного заміщення пенсією заробітку, втраченого ними у зв'язку із старістю, та запобігання бідності серед людей похилого віку.

Внаслідок цього діючою пенсійною системою незадоволені як платники пенсійних внесків, так і переважна більшість пенсіонерів. Зволікання з усуненням зазначених суперечностей може призвести до гострої і затяжної соціальної напруженості.

Проаналізовано, що основні проблеми діючої системи пенсійного забезпечення в контексті ринкової трансформації економіки мають соціальний та економічний характер. Зміст пенсійного реформування в Україні полягає в переході до трирівневої пенсійної системи: солідарної, обов'язкової накопичуваної та недержавного пенсійного забезпечення.

У підрозділі 2.3. «Демографічний чинник пенсійного реформування» зазначено, що Україна – серед країн з найвищою питомою чисельністю пенсіонерів.

В Україні через низьку народжуваність і високу смертність буде скорочуватися кількість працездатного населення й зберігатися велика частка людей похилого віку. Безумовно, головною причиною вкрай незадовільного пенсійного забезпечення є економічна криза і пов'язані з нею низькі надходження до Пенсійного фонду, але надзвичайно важливими є і суто демографічні фактори, які сьогодні є чи не найбільш серйозним бар'єром на шляху реформування системи соціального забезпечення населення України в цілому і пенсійної системи як її невід'ємної складової частини.

Зроблено висновок, що управління демографічним розвитком здійснюється за допомогою демографічної політики. Механізм реалізації демографічної політики має бути зорієнтованим на ринкові важелі ресурсного і організаційного забезпечення, передбачати фінансування загальних і спеціальних програм за умов поєднання коштів державних, регіональних, місцевих бюджетів, суб'єктів господарювання, а також приватних, благодійних і страхових фондів.

У третьому розділі *«Проблеми регулювання системи пенсійного забезпечення»* обгрунтовано доцільність та необхідність інформаційного забезпечення та роз'яснювальної роботи щодо пенсійного реформування та проаналізовано концепцію проведення пенсійної реформи в 2020 році.

У підрозділі 3.1. *«Інформаційне забезпечення пенсійної реформи та роз'яснювальна робота щодо пенсійного реформування»* визначено, що одним з найактуальніших питань, пов'язаних з реалізацією пенсійної реформи, є питання її інформаційного забезпечення.

У роботі з'ясовано, що на сьогоднішній день майже кожний четвертий опитаний працівник зазначив, що йому досить мало відомо про пенсійну реформу. Ще менше працівників поінформовані про функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення. Крім того, у віковому розрізі різні інформаційні джерела мають різну ефективність. Наголошено на тому, що необхідною умовою пенсійного реформування є підготовка суспільства, його свідомості до сприйняття нової пенсійної системи. Реформа може бути успішною лише за умови усвідомлення всіма верствами населення її необхідності і необоротності, а головне, позитивного впливу на умови життя і добробут людей.

Зроблено висновок, що враховуючи новизну багатьох елементів пенсійної реформи роз'яснювальна робота безпосередньо на підприємствах може виступити ефективним джерелом інформації.

У підрозділі 3.2. *«Концепція проведення пенсійної реформи в 2020 році»* показано, на сьогоднішній день передбачає пенсійна реформа в Україні, а також вказано шляхи, які необхідно здійснити для формування ефективної, надійної системи недержавного пенсійного забезпечення. Зроблено висновок, що питання пенсійного забезпечення повинні регулюватися виключно пенсійними законами. Пенсійна реформа повинна реалізовуватись через широке громадське обговорення її основних напрямів і постійний зворотній зв'язок з тими, кому належить жити за майбутнім пенсійним законодавством.

Тож, на сьогодні важливим є не лише підготовка вкрай важливого проєкту збалансованої пенсійної реформи, але і наявність політичної волі для здійснення відповідальних кроків на шляху реформування, реалізація якого приведе до істотних змін у солідарному рівні системи пенсійного забезпечення і частково запустить механізм накопичувальних страхових пенсій.

ВИСНОВКИ

В ході даної роботи був проведений аналіз цілої низки проблем, що стоять перед нашою державою в галузі пенсійного забезпечення її громадян. Виявлення місця, яке займає Пенсійний фонд у фінансовій системі держави та в структурі пенсійного забезпечення дозволило нам розділити проблему на дві складові: джерела формування коштів фонду та механізм їх розподілу за призначенням. Аналіз кожної із складових дозволяє нам зробити певні узагальнення, висновки до поставлених на початку роботи завдань та відповідні пропозиції.

1. Пенсійна реформа є вагомим чинником політичної та соціальної стабільності в країні. Вона має на меті підвищення рівня життя населення пенсійного віку, а також активізувати темпи економічного зростання. Проаналізувавши рівень і тривалість життя літніх людей, можна оцінити розвиток будь-якого суспільства у сучасному світі. Якість життя населення значною мірою залежить від гідного пенсійного забезпечення людей похилого віку та впевненості у завтрашньому дні осіб, які працюють. І хоча Конституція України передбачає право громадян на соціальний захист у старості і навіть декларує гарантії отримання пенсій та інших видів соціальних виплат, які мають забезпечувати достойний рівень життя, якість життя більшості пересічних пенсіонерів в Україні далека не тільки від комфортного та бажаного, але й просто від задовільного рівня.

2. Пенсійна реформа є одним з складних видів структурних реформ, тому що від неї залежить політичний та економічний баланс країни, вона певним чином коригує фінансові ресурси держави, впливає на функціонування ринків праці та капіталу, вона здійснює перехід від короткострокових економічних моделей накопичення та інвестування до довгострокових механізмів. Практично підтверджено неефективність діючої пенсійної системи в Україні, як з економічної, так і з соціальної і політичної точки зору. Дослідження підтвердило невідповідність діючої нині системи пенсійного забезпечення вимогам ринкового механізму господарювання.

3. Проведена у роботі діагностика стану реформування пенсійного забезпечення в Україні дозволила встановити, що не дивлячись на значне охоплення населення послугами держаного пенсійного страхування, воно має низку проблем. Зміст пенсійного реформування в Україні полягає в переході до трирівневої пенсійної системи: солідарної, обов'язкової накопичуваної та недержавного пенсійного забезпечення. Нині можливості солідарної системи пенсійного страхування дещо обмежено. Демографічна ситуація в Україні погіршується і буде погіршуватись, що призведе до збільшення числа пенсіонерів та фінансового навантаження на Пенсійний фонд.

Трирівнева пенсійна система мала дозволити розподілити між трьома її складовими – ризики, пов'язані із змінами в демографічній ситуації (до чого більш чутлива солідарна система) та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів (що більше відчувається у накопичувальній системі). Такий розподіл ризиків дозволив би зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою та стійкою, що застрахувало б працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і було принципово важливим та вигідним для них.

Діюча солідарна пенсійна система дуже залежна від демографічних ризиків. Її фінансова стабільність визначається головним чином співвідношенням між чисельністю пенсіонерів і платників пенсійних внесків, яке у свою чергу залежить від загальної

економічної ситуації (зайнятості, рівня оплати праці тощо) та від демографічних факторів (вік виходу на пенсію, рівень смертності у вікових групах тощо). Але якщо в економіці є підстави сподіватися на дальше поліпшення ситуації, то демографічні прогнози на найближчі 40 - 50 років досить невтішні.

Таким чином, діюча система пенсійного забезпечення вступила у протиріччя з новими реаліями ринкової економіки і водночас стримує реформування системи оплати праці та зростання легальних доходів населення, економічний розвиток загалом.

Зменшення в період фінансово-економічної кризи обсягів виробництва основних видів промислової продукції та послуг суттєво погіршили умови інвестиційної діяльності загалом, у тому числі недержавних пенсійних фондів, що вплинуло на рівень дохідності пенсійних активів. На сьогодні більшість недержавних пенсійних фондів не забезпечують дохідність пенсійних активів вище рівня інфляції. Розмір інвестиційного доходу в більшості фондів є недостатнім для забезпечення належної диверсифікації пенсійних активів у дохідні фінансові інструменти.

Серед основних причин повільного розвитку недержавного пенсійного забезпечення слід виділити:

- низький рівень дохідності пенсійних активів;
- законодавчу неврегульованість окремих питань діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення;
- низький рівень довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення, банківської системи та інших фінансових установ;
- недостатню зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників;
- низький фінансовий рівень спроможності громадян до участі у системі недержавного пенсійного забезпечення;
- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів, внаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів;
- низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатність фінансування вказаних робіт.

Можна констатувати, що можливості системи недержавного пенсійного забезпечення для вирішення проблем пенсійного забезпечення населення ще не вдалось реалізувати повною мірою.

Діюча солідарна система пенсійного забезпечення є економічно необґрунтованою і фінансово неспроможною.

Внаслідок цього діючою пенсійною системою незадоволені як платники пенсійних внесків, так і переважна більшість пенсіонерів. Зволікання з усуненням зазначених суперечностей може призвести до гострої і затяжної соціальної напруженості.

Зволікання з проведенням пенсійної реформи, неминуче призведе або до збільшення розмірів пенсійних внесків, введення додаткових платежів і збільшення навантаження на економіку, або до зменшення пенсій, затримки з їх виплатою. Це остаточно дискредитує діючу систему пенсійного забезпечення, загострить економічну ситуацію і посилить соціальну напругу.

4. Найважливішим показником соціального настрою, соціальною адаптованості до реальних умов життєдіяльності є соціальне самопочуття певних

соціальних груп. Підтверджено, що рівень соціального самопочуття пенсіонерів на сьогоднішній день дуже низький. Сьогоднішній стан пенсійної системи можна вважати кризовим: пенсія не забезпечує від бідності; значна тінізація доходів населення; система є соціально несправедливою.

Узагальнюючи все сказане приходимо до висновку про те, що в країні необхідне подальше реформування пенсійної системи, яке передбачає наступні моменти:

По-перше, має бути створена єдина пенсійна система з розрахунком рівня пенсії залежно від трудового вкладу, тобто професійного рівня і, відповідно, одержуваної зарплати в період роботи, яка б відображала кваліфікацію кожної людини, значущість її діяльності для суспільства і стаж роботи.

По-друге, стратегічною метою ще одного можливого напрямку реформування пенсійної системи має стати трирівнева система пенсій. Вона має включати: страхову пенсію, яка повинна забезпечувати її рівний (або ж з відносно незначною диференціацією) розмір; додаткову пенсію - для реалізації особливих умов надання пільгових пенсій, за якими видатки мають покриватися страхувальниками на основі сплати диференційованих за розміром пенсійних внесків; добровільну пенсію, що забезпечуватиметься на основі індивідуального договору та накопичувального принципу формування фондів, тобто це передбачає створення недержавних пенсійних фондів.

По-третє, необхідне невідкладне налагодження інформаційно - роз'яснювальної роботи щодо мети пенсійної реформи, переваг накопичувальної пенсійної системи та недержавного пенсійного забезпечення.

По-четверте, скасувати мінімальні гарантовані пенсії, що стимулюватиме громадян відмовлятися від нелегальних зарплат, заборонити раптове збільшення обсягу пенсій у час передвиборчої кампанії.

По-п'яте, реформування пенсійної системи має бути підкріплене адекватними змінами в оподаткуванні, які заохочували б роботодавців і найманих працівників до накопичення та інвестування пенсійних заощаджень.

5. Успішним буде шлях для України по створенню життєздатної пенсійної системи – зробити усю систему цілковито прозорою і наочно показати учасникам, як ця система захищає їхні інтереси. Наскільки безпечно працюватиме система визначатиметься тим, наскільки добре вона спланована, разом із законодавчою базою, установами й інфраструктурою, а також компетентністю персоналу приватних фінансових установ і державних регулятивних органів.

На сьогодні важливим є не лише підготовка вкрай важливого проєкту збалансованої пенсійної реформи, але і наявність політичної волі для здійснення відповідальних кроків на шляху реформування, реалізація якого приведе до істотних змін у солідарному рівні системи пенсійного забезпечення і частково запустить механізм накопичувальних страхових пенсій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ

1. Фортуна О.В. **Аналіз сучасного стану системи пенсійного забезпечення в Україні: перспективи її реформування** / Могилянські читання – 2020 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXIII Всеукр. наук.- практ. конф. : програма та тези доп. : Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених «Сучасний науково-педагогічний дискурс

АНОТАЦІЯ

Фортуна О.В. Аналіз сучасного стану системи пенсійного забезпечення в Україні: перспективи її реформування – На правах рукопису.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеню «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2020.

В магістерській роботі охарактеризована сутність пенсійної реформи, яка є вагомим чинником політичної та соціальної стабільності в країні. Вона має на меті підвищення рівня життя населення пенсійного віку, а також активізувати темпи економічного зростання. Пенсійна реформа є одним з складних видів структурних реформ, тому що від неї залежить політичний та економічний баланси країни, вона певним чином коригує фінансові ресурси держави, впливає на функціонування ринків праці та капіталу, вона здійснює перехід від короткострокових економічних моделей накопичення та інвестування до довгострокових механізмів.

З'ясовано, що зміст пенсійного реформування в Україні полягає в переході до трирівневої пенсійної системи: солідарної, обов'язкової накопичуваної та недержавного пенсійного забезпечення. Нині можливості солідарної системи пенсійного страхування дещо обмежено. Демографічна ситуація в Україні погіршується і буде погіршуватись, що призведе до збільшення числа пенсіонерів та фінансового навантаження на Пенсійний фонд.

Обґрунтовано, що впровадження трирівневої пенсійної системи дозволить розподілити між трьома її складовими – ризики, пов'язані із змінами в демографічній ситуації (до чого більш чутлива солідарна система) та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів (що більше відчувається у накопичувальній системі). Такий розподіл ризиків дозволив би зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою та стійкою, що застрахувало б працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і було принципово важливим та вигідним для них.

Запропоновано для подальшого реформування пенсійної системи врахувати наступні моменти:

- має бути створена єдина пенсійна система з розрахунком рівня пенсії залежно від трудового вкладу, тобто професійного рівня і, відповідно, одержуваної зарплати в період роботи, яка б відображала кваліфікацію кожної людини, значущість її діяльності для суспільства і стаж роботи;

- стратегічною метою ще одного можливого напрямку реформування пенсійної системи має стати трирівнева система пенсій. Вона має включати: страхову пенсію, яка повинна забезпечувати її рівний (або ж з відносно незначною диференціацією) розмір; додаткову пенсію - для реалізації особливих умов надання пільгових пенсій, за якими видатки мають покриватися страхувальниками на основі сплати диференційованих за розміром пенсійних внесків; добровільну пенсію, що забезпечуватиметься на основі індивідуального договору та накопичувального принципу формування фондів, тобто це передбачає створення недержавних пенсійних фондів;

- необхідне невідкладне налагодження інформаційно - роз'яснювальної роботи щодо мети пенсійної реформи, переваг накопичувальної пенсійної системи та

недержавного пенсійного забезпечення;

- скасувати мінімальні гарантовані пенсії, що стимулюватиме громадян відмовлятися від нелегальних зарплат, заборонити раптове збільшення обсягу пенсій у час передвиборчої кампанії;

- реформування пенсійної системи має бути підкріплене адекватними змінами в оподаткуванні, які заохочували б роботодавців і найманих працівників до накопичення та інвестування пенсійних заощаджень.

Зроблено висновок, що в країні необхідне подальше реформування пенсійної системи. Успішним буде шлях для України по створенню життєздатної пенсійної системи – зробити усю систему цілковито прозорою і наочно показати учасникам, як ця система захищає їхні інтереси. Наскільки безпечно працюватиме система визначатиметься тим, наскільки добре вона спланована, разом із законодавчою базою, установами й інфраструктурою, а також компетентністю персоналу приватних фінансових установ і державних регулятивних органів.

Тож, що на сьогодні важливим є не лише підготовка вкрай важливого проєкту збалансованої пенсійної реформи, але і наявність політичної волі для здійснення відповідальних кроків на шляху реформування, реалізація якого приведе до істотних змін у солідарному рівні системи пенсійного забезпечення і частково запустить механізм накопичувальних страхових пенсій.

Ключові слова: пенсійна реформа, пенсійне забезпечення, солідарна пенсійна система, обов'язкова накопичувана пенсійна система, недержавне пенсійне забезпечення, демографічні ризики, фінансова стабільність, економічна криза, бюджет Пенсійного фонду України.

SUMMARY

Fortuna O. Analysis of the current state of the pension system in Ukraine: prospects for its reform - Manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree «Master». Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2020.

The master's thesis describes the essence of pension reform, which is an important factor in political and social stability in the country. It aims to improve the living standards of the population of retirement age, as well as to intensify economic growth. Pension reform is one of the complex types of structural reforms, because it depends on the political and economic balances of the country, it adjusts the financial resources of the state, affects the functioning of labor and capital markets, it transitions from short-term economic models of accumulation and investment to long-term mechanisms.

It was found that the content of pension reform in Ukraine is the transition to a three-tier pension system: solidarity, mandatory funded and private pension provision. Currently, the possibilities of a solidarity pension insurance system are somewhat limited. The demographic situation in Ukraine is deteriorating and will deteriorate, which will lead to an increase in the number of pensioners and the financial burden on the Pension Fund.

It is substantiated that the introduction of a three-tier pension system will allow to distribute between its three components - the risks associated with changes in the demographic situation (to which the solidarity system is more sensitive) and fluctuations in the economy and capital market (more felt in the funded system). Such a distribution of risks would make the pension system more financially balanced and sustainable, which would insure employees

against lowering the overall level of income after retirement and would be fundamentally important and beneficial for them.

It is proposed to take into account the following points for further reform of the pension system:

- a single pension system should be created based on the level of pension depending on the labor contribution, is professional level and, accordingly, the salary received during the period of work, which would reflect the qualifications of each person, the importance of its activities for society and length of service\$
- the strategic goal of another possible direction of reforming the pension system should be a three-tier pension system. It should include: insurance pension, which should provide its equal (or with relatively little differentiation) amount; additional pension - for the implementation of special conditions for the provision of preferential pensions, under which expenses must be covered by insured persons on the basis of payment of differentiated pension contributions; voluntary pension, which will be provided on the basis of an individual agreement and the accumulative principle of formation of funds, ie it provides for the creation of private pension funds;
- it is necessary to immediately establish informational and explanatory work on the purpose of pension reform, the benefits of the funded pension system and private pension provision;
- abolish the minimum guaranteed pensions, which will encourage citizens to give up illegal salaries, prohibit a sudden increase in pensions during the election campaign;
- pension reform should be supported by adequate tax changes that would encourage employers and employees to accumulate and invest pension savings.

It is concluded that further reform of the pension system is needed in the country. The way for Ukraine to create a viable pension system will be successful - to make the whole system completely transparent and to show the participants how this system protects their interests. How well the system will work will be determined by how well it is planned, together with the legal framework, institutions and infrastructure, as well as the competence of the staff of private financial institutions and government regulators.

So, what is important today is not only the preparation of an extremely important project of balanced pension reform, but also the presence of political will to take responsible steps towards reform, the implementation of which will lead to significant changes in the solidarity pension system and partially launch a funded pension mechanism.

Keywords: pension reform, pension provision, solidary pension system, mandatory accumulative pension system, private pension provision, demographic risks, financial stability, economic crisis, the budget of the Pension Fund of Ukraine.

Анотация українською мовою - обсяг 3965 знаків, англійською – 3864.